11. marrask. 2024

Asiantuntijalausunto eduskunnan sivistysvaliokunnalle

Asia: HE 161/2024 vp Hallituksen esitys eduskunnalle laiksi ammatillisen koulutuksen toiminnanohjauksen kokeilusta ja siihen liittyviksi laeiksi

Suomen Ammattiin Opiskelevien Liitto - SAKKI ry kiittää mahdollisuudesta lausua ammatillisen koulutuksen toiminnanohjauksen kokeilusta ja siihen liittyviksi laeiksi

Tausta

Esityksessä ehdotetaan säädettäväksi laki ammatillisen koulutuksen toiminnanohjauksen kokeilusta. Lisäksi ehdotetaan muutettavaksi ammatillisesta koulutuksesta annettua lakia ja opetus- ja kulttuuritoimen rahoituksesta annettua lakia. Esitys liittyy pääministeri Orpon hallituksen hallitusohjelman kirjauksiin, jotka koskevat ammatillisen koulutuksen rahoitusmallin ja toiminnanohjauksen uudistamista.

Esityksessä ehdotetaan, että toteutettaisiin kahdeksanvuotinen kokeilu ammatillisen koulutuksen toiminnanohjauksesta. Kokeiluun valittaisiin enintään 40 koulutuksen järjestäjää, joiden järjestämisluvat korvattaisiin määräajaksi kokeiluluvilla. Kokeiluluvan saaneella ammatillisen koulutuksen järjestäjällä olisi pääsääntöisesti oikeus järjestää kaikkia ammatillisen koulutuksen tutkintorakenteeseen kuuluvia tutkintoja. Lisäksi koulutusta voisi järjestää tarvittaessa myös työvoimakoulutuksena ja englannin kielellä. Opetus- ja kulttuuriministeriö pitäisi neljän vuoden välein koulutuksen järjestäjien kanssa neuvottelut koulutuksen vaikuttavuutta ja laatua koskevista tavoitteista. Tavoitteet kirjattaisiin opetus- ja kulttuuriministeriön ja koulutuksen järjestäjän väliseen sopimukseen, ja tavoitteiden toteutumista seurattaisiin kokeilun aikana.

Ammatillisen koulutuksen rahoitusjärjestelmää uudistettaisiin siten, että jatkossa valtion talousarvioon sisältyvä ammatillisen koulutuksen määräraha koostuisi toteumiin perustuvasta laskennallisesta perusrahoituksesta ja harkinnanvaraisesta rahoituksesta. Rahoitusmallia yksinkertaistettaisiin ja sen ohjausvaikutusta parannettaisiin karsimalla painotus- ja korotustekijöitä ja niiden kertoimia, sekä keskittämällä jäljelle jäävät kustannusvaikutuksia tasaavat painotus- ja korotustekijät opiskelijavuosirahoitukseen.

Opiskeluvalmiuksia tukevat opinnot korvattaisiin oikeudella oppimisen tukeen, joka olisi matalan kynnyksen tukimuoto. Lisäksi opiskelijan oikeutta erityiseen tukeen uudistettaisiin vahvistamalla opiskelijan oikeutta erityisopetukseen.

Ehdotetut lait on tarkoitettu tulemaan voimaan osin 1.1.2025 ja osin 1.1.2026 ja 1.8.2026. Laki ammatillisen koulutuksen toiminnanohjauksen kokeilusta on tarkoitettu olemaan voimassa 31.12.2033 saakka.

Johdanto

Ammatillista koulutusta on uudistettu viime vuosina tiheästi. Jatkuvat muutokset ovat aiheuttaneet haasteita niin opetuksen järjestäjille kuin opiskelijoillekin. Vaikka uudistukset ovat perusteltu yhteiskunnan ja/tai työelämän muutoksilla, niiden nopea tahti on vaikeuttanut toiminnan vakautta. Suomen Ammattiin Opiskelevien Liitto - SAKKI ry (jatkossa tekstissä SAKKI ry) toivoo, että nykyiset ja tulevat uudistukset suunnitellaan pitkäjänteisesti, jotta ammatillinen koulutus voi vastata yhteiskunnan tarpeisiin myös tulevaisuudessa. Kehittäminen ja tehokkuus vaativat rinnalleen myös vakautta ja ennakoitavuutta.

Ammatillisen koulutuksen kokeilu

SAKKI ry suhtautuu kriittisesti esitysluonnoksessa annettuihin vaikutusarvioihin, joita kokeilulla on. Vaikka toiminnan ohjauksen kokeilu kohdistuu ensisijaisesti koulutuksen järjestäjiin, sillä voi olla sekä suoria että epäsuoria vaikutuksia opiskelijoihin. Kokeilun myötä

koulutuksen järjestäjillä on laajemmat mahdollisuudet suunnitella ja toteuttaa koulutusta itsenäisemmin, mikä voi heijastua opiskelijoiden kokemuksiin ja oppimiseen. Osa kokeilun vaikutuksista voi olla hyvinkin positiivisia ja osalla taas voi olla vaikutuksia, joita emme vielä täysin pysty edes ennakoimaan.

SAKKI ry on tyytyväinen siihen, että kokeilun myötä koulutuksen järjestäjillä on mahdollisuus tarjota laajempaa valikoimaa tutkintoja ja koulutusta. Tämä voi parhaimmillaan lisätä opiskelijoiden valinnanvaraa ja helpottaa heidän mahdollisuuksiaan löytää omiin kiinnostuksiin ja tavoitteisiin sopiva koulutus.

Neuvottelumenettelyssä koulutuksen järjestäjät ja opetus- ja kulttuuriministeriö sopivat yhdessä koulutuksen tavoitteista, joihin kuuluvat myös työelämätaidot ja työllistyminen. Tämä voi johtaa siihen, että koulutus vastaa paremmin työelämän tarpeita ja että opiskelijoilla on paremmat valmiudet työllistyä valmistumisensa jälkeen. SAKKI ry kantaa kuitenkin huolta siitä, miten tämä tulee vaikuttamaan jatko-opintovalmiuksiin ja niihin kannustamiseen. Korkeakoulutettujen määrän kasvattaminen on laajasti kannatettu yhteinen tavoite, jonka toteutuminen vaatii myös yhä useamman amiksen hakeutumisen korkeakouluun tulevaisuudessa.

Uudistuksen myötä oppimisen tuen merkitys korostuu, ja opiskelijoilla on oikeus saada riittävästi tukea ja ohjausta opintojensa aikana. Tämä voi parantaa opiskelijoiden oppimistuloksia ja vähentää opintojen keskeyttämistä. Toisaalta, kun samaan aikaan leikataan ammatillisen koulutuksen rahoituksesta ja nuorten kuntoutuksesta suuria summia, ei pienet panostukset korjaa isoja ongelmia. Me näemme riskinä, että panostukset oppimisen tukeen ja erityiseen tukeen valuvat tulevaisuudessa amiksille, jotka eivät ole opiskelukykyisiä.

SAKKI ry kantaa myös huolta koulutustarjonnan epätasaisesta jakautumisesta. Kokeiluun osallistuu vain rajallinen määrä koulutuksen järjestäjiä, mikä voi johtaa siihen, että koulutustarjonta keskittyy tietyille alueille ja tiettyihin koulutusaloihin. Tämä voi heikentää

koulutuksen saatavuutta ja yhdenvertaisuutta. Yhä useampi oppivelvollinen muuttaa jo nyt opintojen perässä uudelle paikkakunnalle.

SAKKI ry haluaa myös nostaa esille riskin ammatillisen koulutuksen laadun heikkenemisestä. Suomessa on monia todella taitavia ja laadukkaita opetuksen järjestäjiä, mutta hekään eivät pysty ihmeisiin. Jos koulutuksen järjestäjillä ei ole riittäviä resursseja tai osaamista tarjota laadukasta koulutusta laajemmalla tutkintorakenteella, kokeilu voi johtaa koulutuksen laadun heikkenemiseen.

Kannamme huolta myös siitä, että kokeilussa työelämällä on liian suuri painoarvo. Jos työelämän tarpeita painotetaan liikaa koulutuksen suunnittelussa, se voi kaventaa koulutuksen yleissivistävää luonnetta ja heikentää opiskelijoiden mahdollisuuksia kehittää itseään kokonaisvaltaisesti. Amiksesta valmistuville on tärkeää saada valmiudet työelämän lisäksi myös jatkuvaan oppimiseen ja korkeakoulutukseen.

SAKKI ry tiedostaa, että kokeilun vaikutukset riippuvat monista tekijöistä, kuten kokeilun toteutuksesta, koulutuksen järjestäjien toiminnasta ja opiskelijoiden omista valinnoista. On tärkeää, että kokeilun vaikutuksia seurataan ja arvioidaan tarkasti, ja sen pohjalta tehdään päätökset uudistuksen jatkotoimista.

SAKKI ry vaatii, että kokeilulaki ei heikennä alueellista koulutustarjontaa. On tärkeää, että kaikki oppilaitokset, myös kokeilulain ulkopuoliset, saavat riittävät resurssit toimintansa ylläpitämiseksi ja kehittämiseksi, mikäli se on kannattavaa. Tavoitteenamme on, että jokaisella amiksella on mahdollisuus opiskella haluamaansa ammattia mahdollisimman lähellä kotia ja mahdollisimman laadukkaasti.

Rahoitusuudistus

Uusi ammatillisen koulutuksen rahoitusjärjestelmä pyrkii ohjaamaan koulutustarjontaa vastaamaan paremmin työelämän tarpeita ja kannustamaan opiskelijoita suorittamaan opintoja tehokkaasti. Vaikka uudistuksen pääasiallinen kohde on koulutuksen järjestäjät, sillä on myös vaikutuksia opiskelijoihin.

SAKKI ry on tyytyväinen siihen, että esityksessä oleva uusi rahoitusmalli kannustaa koulutuksen järjestäjiä tarjoamaan koulutusta aloille, joilla on työvoimapulaa ja joilla valmistuneet työllistyvät hyvin. Tämä tarkoittaa, että opiskelijoilla on enemmän vaihtoehtoja ja he voivat todennäköisemmin löytää koulutuksen, joka johtaa työpaikkaan.

Toisaalta huolemme on, että koulutustarjonta kaventuu joillain aloilla. Uudistus pyrkii laajentamaan koulutustarjontaa työvoimapula-aloilla, mutta se voi samalla johtaa koulutustarjonnan kaventumiseen aloilla, joilla työllistyminen on heikompaa. Tämä voi rajoittaa opiskelijoiden valinnanvapautta ja toisaalta kuten aiemmin mainitsimme, liikaa työelämään tai työllistymiseen painottava koulutus voi heikentää valmiuksia jatkuvaan oppimiseen ja/ tai korkeakouluopintoihin.

Uusi rahoitusmalli kannustaa myös tarjoamaan lyhyempiä, tutkinnon osista koostuvia opintokokonaisuuksia. Tämä voi olla hyödyllistä opiskelijoille, jotka haluavat päivittää osaamistaan tai hankkia uusia taitoja nopeasti. Toisaalta esitetyn rahoitusmallin tapa painottaa suorituksia ja työllistymistä, voi lisätä painetta opiskelijoiden suorittaa opintoja nopeasti ja tehokkaasti. Tämä voi olla kuormittavaa joillekin opiskelijoille ja sen vaikutuksia opiskelijahyvinvointiin on erityisen tärkeää seurata. Hyvinvointi ja opiskelukyky vaikuttavat merkittävästi oppimisen laatuun ja tulevaisuuden työkykyyn.

SAKKI ry kiittää, että esityksessä rahoituksen uudistuksen myötä oppimisen tukeen kiinnitetään enemmän huomiota. Opiskelijoilla on oikeus saada riittävästi tukea ja ohjausta opintojensa aikana, mikä auttaa heitä saavuttamaan tavoitteensa ja valmistumaan. Parhaimmillaan panostukset oppimisen tukeen voivat parantaa opiskelijoiden oppimistuloksia ja vähentää opintojen keskeyttämistä. Toisaalta, SAKKI ry kantaa suurta huolta tulevista leikkauksista ammatillisen koulutuksen rahoitukseen ja nuorten kuntoutukseen. Me näemme riskinä, että panostukset oppimisen tukeen ja erityiseen tukeen valuvat tulevaisuudessa amiksille, jotka eivät ole opiskelukykyisiä ja keskeyttämisriskissä olevat opiskelijat jäävät sen ulkopuolelle niukkojen resurssien vuoksi.

Lopuksi

SAKKI ry haluaa myös nostaa esille, kuinka opiskelijapalautteen merkitys ammatillisen koulutuksen rahoituksessa kasvaa tulevaisuudessa. On hienoa, että esityksessä on haluttu osoittaa, että opiskelijoiden kokemuksia ja näkemyksiä arvostetaan ja niillä halutaan ohjata koulutuksen kehittämistä.

Kokonaisuudessaan SAKKI ry kuitenkin kokee, että esitettyjen uudistuksien vaikutukset ammattiin opiskeleviin ovat vielä osittain epäselviä. Toivomme, että kokeilun ja rahoitusmallin uudistuksen vaikutuksia arvioidaan ja seurataan tarkasti.

Lisätietoja:

Suomen Ammattiin Opiskelevien Liitto - SAKKI ry
Edunvalvonnan asiantuntija
Suvituuli Lundmark
p. 044 776 6048
suvituuli.lundmark@sakkiry.fi